

УДК 159.923.2

DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-78>

Зімовін Олексій Іванович

кандидат психологічних наук, психотерапевт, незалежний дослідник,
приватна практика,
м. Харків, Україна
ORCIDID 0000-0003-1571-6020
zimovin@ukr.net

ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДЯНИНОМ ПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ ЗАЛЕЖНО ВІД ОБРАЗІВ ЧЛЕНІВ РОДИНИ

Актуальність дослідження зумовлена значущістю політичних виборів громадян для розвитку демократичного суспільства. Відповідно, потрібно краще розуміти ті чинники цього вибору, які зазвичай недостатньо враховуються, зокрема певні родинні чинники.

Метою статті є визначення ролі образів членів родини в політичному виборі громадян.

Методи і методологія. Дані для дослідження зібрано після другого туру виборів Президента України 2019 року. У дослідженні взяли участь 60 студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна віком 18-23 роки, 30 із них віддали свій голос за В. Зеленського, 30 – за П. Порошенка.

Для збирання даних використано такі методики: анкетування, методіку особистісного диференціала, модифікаційний опитувальник Д. Джонгварда. Для статистичної обробки застосовано U-критерій Манна – Уїтні та логістичний регресійний аналіз з покроковим методом відбору змінних-предикторів.

Результати. Описано особливий пласт і механізм політичного вибору – родинний політичний вибір, сутність якого полягає в тому, що суб'єкти схильні віддавати свої голоси за політиків, схожих на членів їхніх родин. З'ясовано, що для виборців Зеленського важливими є образи енергійного батька, чуйної матері, доброзичливого і самостійного сиблінга; їм властиве сприйняття самого себе як сильного, чуйного, чесного, самостійного – вони загалом більш позитивно оцінюють себе; виражений его-стан – дорослий. Виборці Порошенка віддають перевагу образу сильної, незалежної, енергійної та впевненої матері; сиблінг постає як метушливий; виражений его-стан – контролюючий батько. Доведено, що ключовим предиктором політичного вибору, який дає змогу прогнозувати голосування за Зеленського або Порошенка, є сила матері. Якщо респондент сприймає власну матір як сильну, то ймовірність його голосування за Зеленського знижується.

Дослідження має **практичну значущість**, адже дає змогу краще осягнути психологію виборця, глибинні соціально-психологічні механізми голосування та використовувати це знання для підтримки свідомого та осмисленого політичного

вибору. Разом з тим наголошуємо на важливості соціальної етики та протестуємо проти макіавеллістичного використання наведених результатів та інтерпретацій

Перспективи полягають у перевірці виявлених закономірностей на більших вибірках та врахуванні інших сімейних чинників політичного вибору.

Ключові слова: політичний вибір; голосування; родинна система; образи членів родини; родинний політичний вибір; суб'єкт політичного вибору

Oleksii I. Zimovin

Cand. Sc. (Psychology), psychotherapist, independent researcher,
private practice

Kharkiv, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-1571-6020

zimovin@ukr.net

THE POLITICAL CHOICE DEPENDING ON THE IMAGE OF FAMILY MEMBERS

The relevance of the study stems from the significance of political elections for the development of a democratic society. Thus, it is necessary to better understand those factors of the choice, which are usually considered less, including certain kinship factors.

The aim of the article is to determine the role of family members' images in making political choices.

Method and methodology. The study used the data collected after the second round of the presidential election in Ukraine in 2019. Sixty students of V.Karazin Kharkiv National University aged 18-23 took part in the study, 30 of them voted for Volodymyr Zelenskyi, 30 voted for Petro Poroshenko. The study applied the following methods for data collection: a questionnaire, a personality differential, and a D. Johngward modification questionnaire. Both the Mann-Whitney U-criterion and the logistic regression analysis with a step-by-step selection method of predictor variables were used for statistical processing.

Main results. A special layer and a mechanism of political choice is described in the article and that is a family political choice. The point is that people tend to give their votes for politicians who are similar to their family members. It has been identified that the images of an energetic father, a responsive mother, a benevolent and independent sibling are important for Zelenskyi's voters, and they perceive themselves as strong, responsive, honest, and independent persons and they assess themselves more positively in general. The expressed ego-state is an adult. As for Poroshenko's voters, they have images of a strong, independent, energetic and confident mother, the sibling appears as a fussy individual, the expressed ego-state is a controlling father. It has been proven that the strength of a mother is the key predictor of a political choice, which makes it possible to predict voting for Zelenskyi or Poroshenko. If the respondent perceives his mother as a strong person, his probability of voting for Zelenskyi drops down.

The study is of a **practical significance** as it allows us to better understanding the psychology of a voter, the in-depth social psychological mechanisms of voting, and using this knowledge to support a conscious and meaningful political choice. At the same time, we emphasize the importance of social ethics and protest against the Machiavellian use of the results and interpretations given.

The prospects foresee testing the identified patterns on large samples and taking into account other family factors of political choice.

Keywords: political choice; voting; family system; images of family members; family political choice; subject of political choice.

Постановка проблеми. Родина є первинним середовищем для суб'єкта. Ця теза вже настільки тривіальна, що не вимагає ані доказів, ані посилань. Саме в цій системі, зазначає психоаналітик Bollas (2017), відбувається творення (передавання, видозмінення, осмислення) двох важливих феноменів людства: любові і закону. Отже, саме в родині постає також суб'єкт політичного вибору. Здається, саме наші родинні зв'язки, сімейна належність визначає здебільшого і нашу політичну поведінку, і політичний вибір як дуже важливий акт у її структурі. І хоча ми вже багато знаємо про механізми цього визначення, ніколи не буде зайвим розширити наші знання, перевірити та уточнити, а також розглянути їхню дію в конкретних випадках. Ця робота присвячена висвітленню залежності між образами родичів (батька, матері, сиблінга) у нуклеарній родині і політичним вибором, на прикладі конкретного вибору Президента України у 2019 році.

Чому ця робота й досі актуальна, хоча від виборів минуло цілих три роки? Не тільки тому, що вибори – подія, яка періодично повторюється і нам важливо розуміти ті глибинні соціально-психологічні сили, які на них впливають, а й тому, що вибори – подія, від якої залежить надто багато в демократичному суспільстві. Крім того, вони зачіпають кожного особисто, постаючи як важлива особиста подія. Отже, яким чином впливають образи членів родини, не тільки батьків, а й сиблінгів, на політичний вибір? Питання все ще дуже значуще.

Аналіз досліджень та публікацій, виокремлення нерозв'язаних частин проблеми. Зазвичай формування суб'єкта політичного вибору розглядають у моделях політичної соціалізації, де батьківській родині відводиться неабияка роль. Досить велике дослідження (12000 респондентів) розвитку політичних атитюдів дітей у США (Hess, Torney, & Valsiner, 2006) показало, що політична свідомість розвивається від ідентифікації з конкретними авторитетними постатями (батько, поліцейський) до розуміння більш абстрактних політичних концептів. Проаналізувавши два пояснення виборчої поведінки молодих людей у Фінляндії: передавання статусу (рівень освіти) і передавання виборчої

поведінки (як роблять політичний вибір батьки, так роблять його і діти) – Gidengil, Wass, & Valaste (2016) довели, що саме другий чинник є визначальним. Між явкою батьків і дітей на вибори простежується істотний зв'язок, на який ніяким чином не впливає рівень освіти.

Цікаво також, як події життя батьків, навіть до появи в них дітей, впливають на політичну і загальну громадську активність останніх. Дослідження (Johnson, & Dawes, 2016) дало змогу побачити зворотний зв'язок між службою чоловіка за призовом у В'єтнамі та участю його дітей у громадському житті. Таким чином, дуже важливими є настрої батьків, їхнє ставлення до тих чи інших суспільно значущих подій, і, здається, що саме ці настрої певним чином є соціально-психологічно успадкованими.

Дослідження значущості різних ресурсів (батьки, сиблінги, друзі, релігійні лідери, знаменитості, вчителі) для формування виборчої поведінки молоді в Пакистані (Iqbal, & Shabir, 2019) показало, що переважну роль у прогнозуванні все ще відіграють батьки, хоча сила їхнього впливу поступово зменшується. Автори висували це, порівнявши отримані ними дані з попередніми дослідженнями.

Загалом, у зарубіжній політичній психології ролі сім'ї в політичному виборі та виборчій поведінці приділяється велика увага. Показано навіть вплив політичної поведінки дідусів і бабусь на політичну поведінку їхніх онуків: онуки зі значно меншою ймовірністю взагалі з'являться на вибори, якщо їхні дідусь і бабусь вважають, що ухилення від голосування – вдала стратегія (Gidengil, Lahtinen, Wass, & Erola, 2020).

Але родинні ефекти в політичному виборі не можна вважати вертикальними, такими, що переходять лише від батьків до дітей. Сім'я – складна система з відповідно багатомірними реципрокними впливами. Oswald і Powdthavee (2010) наводять переконливі результати досліджень на вибірках з Великої Британії та Німеччини: батьки доньок більш імовірно проголосують за ліві партії, батьки синів – за праві. Це положення пояснюється дискримінацією жінок в оплаті праці та можливості отримувати інші суспільні блага.

Слід також зазначити, що наші родинні ролі (батька або матері) можуть вплинути на ймовірність отримати голоси виборців (Stalsburg, 2010). Жінок – політичних кандидаток, які не мають дітей, виборці оцінюють нижче, ніж жінок-матерів. Водночас останні можуть програти чоловіку-батьку з маленькою дитиною. І, нарешті, чоловіки отримують у політичній комунікації так зване «покарання за батьківство», програючи своїм бездітним колегам. Дуже цікаве дослідження, адже воно відсилає

нас до певних досить стереотипізованих або навіть архаїчних жіночих і чоловічих образів. Та чи не є політична комунікація наскрізь архаїчною?

Важливе дослідження пре- і постнатальних чинників політичної поведінки провели Cesarini, Johannesson, & Oskarsson (2014), вивчаючи голосування усиновлених дітей та маючи змогу порівняти його з голосуванням їхніх біологічних і прийомних батьків. Доведено, що усиновлені з більшою ймовірністю проголосують, якщо і їхні біологічні, і їхні прийомні батьки також голосували. Між генетичними чинниками і чинниками середовища спостерігається складна взаємодія, і тут автори також висновують цікаву закономірність: вплив голосування прийомних батьків на голосування дітей посилюється, якщо біологічна матір не голосувала. Тобто середовище нібито намагається компенсувати певні пренатальні чинники. Отже, у розумінні родинних чинників голосування не можна відкидати ані генетичного аспекту, ані аспекту соціалізації.

В українській психології також активно вивчається роль батьків у політичній поведінці загалом і політичному виборі їхніх дітей, зокрема. Так, Штойко (2013) констатує, що афективне сприйняття матері/батька переноситься на політика. Водночас у її дослідженні показано, що постає політика є семантично ближчою до постаті батька, ніж до постаті матері.

Грунтовне дослідження механізмів відтворення батьківських образів в уявленнях молоді про політичних лідерів провела М. Дроздова (2010). Вона дійшла висновку, що основним механізмом такого відтворення є перенос, і характеризує окремі його форми: проєктивно-атраکتивну, атраکتивну, проєктивну, стереотипно-атраکتивну, ідентифікаційну. Ключовими для молоді є саме проєктивно-атраکتивний (симпатія до батьків проєктується на авторитетних політиків), проєктивний (політикам приписуються риси, мотиви, ролі батька, матері або інших значущих осіб) та атраکتивний (соціальна перцепція визначається позитивним ставленням до батьків) переноси. Також показано, що з віком молодь починає більш критично та адекватно ставитися до авторитетів, поступово долаючи ідеалізацію.

Отже, у сучасній політичній психології представлено велике розмаїття досліджень впливу родинних чинників на політичну поведінку. Але все ще недостатньо вивченими залишаються питання про конкретний політичний вибір у контексті сімейної системи, про вплив не тільки батьківських, а й сиблінгових та інших сімейних позицій, питання прогнозування політичного вибору, розуміння більш загальної моделі передавання або, радше, дифузії певних політичних умонастроїв у системі родини. Це дослідження є спробою відшукати такі відповіді, які, звісно, не будуть зовсім однозначними, адже поведінка особистості

завжди певна таємниця. Утім, ми також спробуємо не зробити цей пошук надто «темним».

Мета статті – визначити ролі образів членів родини в політичному виборі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дані для дослідження було зібрано після другого туру виборів Президента України 2019 року. У дослідженні взяли участь 60 студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна віком 18-23 роки (середній – 21,1; стандартне відхилення = 1,47), зокрема 45% – чоловічої, 55% – жіночої статі. З них 30 осіб віддали свій голос за В. Зеленського, 30 – за П. Порошенка.

Для збирання даних використано такі методики: анкетування – для визначення політичного вибору респондента; особистісний диференціал – для характеристики образів батька, матері, сиблінга (за наявності), власного Я респондента; модифікаційний опитувальник Д. Джонгварда – для виявлення найбільш виражених его-станів, або его-позицій, респондентів. Для визначення статистичної залежності між образами родичів і політичним вибором застосовано U-критерій Манна – Уїтні та логістичний регресійний аналіз з покроковим методом відбору змінних-предикторів.

Представлення результатів розпочнемо зі значущих відмінностей у семантичних відстанях між образами родичів і політиків у тих, хто проголосував за В. Зеленського, і тих, хто проголосував за П. Порошенка (табл. 1).

Таблиця 1

**Особливості семантичної дистанції у виборців
П. Порошенка і В. Зеленського**

Показник	Політичний вибір		U	p
	В. Зеленський	П. Порошенко		
Батько – Зеленський	9,7±1,6	10,8±1,4	126,0	0,047
Батько – Порошенко	11,4±2,0	9,1±1,6	326,5	<0,001
Мати – Порошенко	11,3±2,3	8,8±1,5	326,5	<0,001
Я – Порошенко	11,5±2,3	9,1±1,1	321,5	0,001
Сиблінг – Порошенко	11,8±2,8	9,8±1,9	123,0	0,050

Примітка: U – критерій Манна – Уїтні, p – статистична значущість.

Як показав статистичний аналіз, для виборців Зеленського він є суб'єктивно ближчим до образу їхнього батька, ніж для виборців Порошенка. Має сенс і друга закономірність: ті, хто голосували за Порошенка, вважають, що він більше схожий на їхнього батька за шкалами особистісного диференціала, ніж Зеленський. Тобто кожен з виборців обирає Президента на основі його схожості на власного батька. Такий результат є цілком очікуваним, адже всі дослідження, розглянуті в аналізі публікацій, так чи інакше наголошують на ролі батька у формуванні політичного світогляду суб'єкта. Але далі результати стають цікавішими...

Є значущі статистичні відмінності також у семантичних дистанціях між образом матері і Порошенком, образом Я і Порошенком та образом сиблінга і Порошенком. Ті, що віддали голос за цього кандидата, сприймають його як більш схожого не тільки на їхнього батька, а й на інших членів родини (матір, самого себе, сиблінга). Водночас ті, що віддали голос за Зеленського, навпаки, вважають, що Порошенко на всіх цих родичів не схожий, він до них не подібний. Тобто ми обираємо Президента, схожого не тільки на батька, а й на інших членів родини. Причому якщо він на них, на нас не схожий, то, найімовірніше, йому наш голос не дістанеться.

Здається, що тут у дію вступає особливий механізм політичного вибору, коли його суб'єктом стає вже не індивідуальний, особистісний суб'єкт, а родинний, системний суб'єкт. Можливо, треба говорити про такий пласт політичного вибору, як *родинний політичний вибір*. І справді, системні сімейні психотерапевти (Brown, & Christensen, 1999) наголошують на ролі родини як складної системи, ефекти якої також будуть цілісними, емерджентними та визначатимуть поведінку членів, які до неї належать, пронизані певними силовими нитками сімейної лояльності. Водночас цей механізм може бути узгоджений з нашими дослідженнями соціальної дистанції (Зімовін, 2019). Було показано, що соціальна близькість-дистанція утворюється двома вимірами: подібність-інакшість і поінформованість-невідомість. Зрозуміло, що у випадку обрання кандидата, схожого на члена моєї родини, він водночас сприймається і як більш подібний до мене, і як більш відомий або навіть зрозумілий мені.

Виявлену закономірність можна тлумачити і з позицій еволюційної психології. Адже давно відомий концепт «родинного добору» (kin selection) (Smith, 1964) передбачає, що у своїй поведінці ми детерміновані не тільки прагненням передати власні гени (тобто як розглядав цей процес Дарвін, вважаючи, що природний добір діє на окремий організм), а й можливістю зберегти гени наших близьких родичів, адже їхній генний

набір також буде близьким до нашого. Саме цим механізмом пояснюють відмову особини від власного розмноження за активної участі у піклуванні та вихованні нащадків сибса або іншого близького родича. З великою обережністю ми можемо поширити дію цього механізму і на політичний вибір, адже, обираючи кандидата, схожого на членів родини, ми тим самим наче підтримуємо і поширення схожих генетичних наборів у популяції.

Отже, чи слід вважати вибір кандидата, більш схожого на моїх родичів, тобто родинний політичний вибір, як ми його позначили, результатом належності до родинної соціальної системи або ж його треба розглядати як прояв дії еволюційних механізмів? На нашу думку, тут немає суперечності. По-перше, охарактеризовані закономірності певною мірою ізоморфні, і там і там ідеться про підтримку схожих на родичів, і, найімовірніше, схожі вони і генними наборами, й особистісними рисами, набутими в процесі соціалізації; по-друге, коли мова заходить про родину, взаємодія між генетичними чинниками і чинниками середовища стає настільки складною і заплутаною, що ми тільки й можемо, що враховувати вплив обох, намагаючись, зонайбільше, з'ясувати силу ефекту, як у згаданому вище дослідженні Cesarini, Johannesson, & Oskarsson (2014).

Отже, завдяки нашому дослідженню охарактеризовано важливий пласт політичного вибору, який ми можемо позначити як родинний політичний вибір (коли ми обираємо кандидатів, схожих на членів наших сімейних систем). Якщо ще трохи загострити цю закономірність, то можна сказати, що політика обирає родина. Іншим пластом, звісно, буде індивідуальний політичний вибір, але, зрозуміло, що є й інші пласти цього багатопланового процесу, наприклад групові. Ми схильні вважати, що зазвичай цей процес (родинний політичний вибір) відбувається несвідомо, як і відповідні визначені раніше (Дроздова, 2010) механізми трансферу в політичній комунікації, хоча він може усвідомлюватися як у науковому дослідженні, так і в певних побутових інсайтах, коли, наприклад, дівчина зазначає: «Ой, я проголосую за Порошенка, він такий же надійний, як і мій батько».

Залишмо відтак у спокої результати, отримані щодо показників семантичної дистанції, та звернімося до інших важливих особливостей образів членів родини у виборців В. Зеленського і П. Порошенка (табл. 2).

Як бачимо, виборців Зеленського порівняно з виборцями Порошенка відрізняє сприйняття батька як більш енергійного, матері – як більш чуйної, сиблінга – як доброзичливого і самостійного. Також цю групу характеризує ціла низка ознак, які виборці Зеленського розпізнають у самих собі: сильний, чуйний, чесний, самостійний, загалом більш

позитивно оцінений. Крім того, хоча й трохи не дотягуючи до статистичної значущості, але наближаючись до неї, виборці Зеленського мають більш виражену его-позицію дорослого в структурі власних его-станів.

Таблиця 2

**Особливості образів батьків і сиблінгів у виборців
П. Порошенка і В. Зеленського**

Показник	Політичний вибір		U	p
	В. Зеленський	П. Порошенко		
Енергійний батько	5,3±1,2	4,3±1,6	270,0	0,050
Сильна мати	4,3±1,5	5,1±1,2	128,0	0,047
Незалежна мати	4,3±2,1	5,7±1,3	125,5	0,041
Чуйна мати	5,4±1,8	4,7±1,4	267,5	0,065
Рішуча мати	3,3±1,5	5,3±1,4	65,5	<0,001
Енергійна мати	3,3±1,3	5,2±1,5	75,0	<0,001
Впевнена мати	3,6±1,8	4,7±1,3	122,0	0,033
Сила матері (загальний)	30,4±5,6	35,6±4,9	85,5	0,002
Метушливий сиблінг	3,5±1,5	4,9±1,2	35,5	0,018
Доброзичливий сиблінг	6,0±0,9	5,1±1,2	112,0	0,059
Самостійний сиблінг	5,1±1,9	4,1±1,4	109,5	0,086
Сильний я	5,2±1,3	4,1±1,5	280,5	0,027
Чуйний я	5,6±1,5	4,3±1,5	296,5	0,008
Чесний я	5,7±1,1	4,4±1,6	294,0	0,010
Самостійний я	5,6±1,1	3,6±1,5	339,5	<0,001
Оцінка я (загальний)	37,3±5,9	32,3±4,8	290,5	0,015
Контролюючий батько	9,8±5,1	12,3±2,8	115,5	0,022
Дорослий	17,9±4,2	15,4±4,4	265,5	0,078

Примітка: U – критерій Манна – Уїтні, p – статистична значущість.

Отже, можемо припустити, все ж таки повертаючись до механізму родинного політичного вибору, що в родинах виборців Зеленського виховуються та/або (скоріше все ж таки «та») успадковуються саме ці ознаки: енергійність, чуйність, доброзичливість, самостійність. Відповідно, можна вважати, що і «свого» кандидата вони вважають саме таким, як вони і члени їхніх родин.

Виборці Порошенка сприймають власну матір як більш сильну, незалежну, рішучу, енергійну та впевнену. Ця закономірність також підтверджується на рівні інтегральної шкали «сила матері». Водночас сиблінг тут розглядається як метушливий. У структурі его-станів більш виражений его-стан «контролюючий батько». Відповідно, риси сили, незалежності, рішучості, упевненості стають важливими також для образу Порошенка.

Незважаючи на те, що вище ми розглядали радше прямий трансфер рис, коли ті властивості, які були важливими в родині, переносяться на кандидата (оскільки такий трансфер, на наш погляд, відбувається частіше і, крім того, є більш простим для пояснення наших статистичних моделей), не варто також відкидати можливість певної психологічної компенсації, коли родинній системі не вистачало певних життєвих стратегій для позитивного функціонування і тепер її члени шукають ці додаткові риси в політиках. За цією схемою, наприклад, виборцям Зеленського, навпаки, не вистачало самостійності в родині і тепер вони шукають її в його образі.

Якщо спробувати осмислити наведені вище переліки рис, з огляду на системне влаштування родини можна припустити різні моделі сім'ї у виборців Зеленського і Порошенка. Така гіпотеза та наслідки, які з неї випливають, звісно, мають бути перевірені в подальших дослідженнях. А проте вже на цьому етапі можемо припустити, що перші родини є більш егалітарними, зорієнтованими на підтримку індивідуалізації дитини, надання їй більшої свободи, що й знаходить своє відбиття в зростанні власної самооцінки представників цієї групи та цінуванні самостійності. За такої умови важливим стає сприйняття сиблінга в досить позитивному світлі – він також є і доброзичливим, і самостійним.

Сім'ї виборців Порошенка можна вважати традиційними. Причому, зважаючи на те, що ключовими ознаками стають риси матері, – радше матріархальними, ніж патріархальними. У такій родині матір має відповідну силу й владу і реалізує її у вихованні дітей. У такому випадку і в структуру психіки індивіда інтродюкується відповідна контролююча інстанція, стаючи більш вираженою. Тоді логічним стає також сприйняття сиблінга як «метушливого». Тут у стосунках сиблінгів може виникати певна стабільна ієрархія, яка краще узгоджується з міркуваннями Адлера про порядок народження.

Нагадаємо, що ці міркування про влаштування родин виборців є не більше ніж припущеннями, певною фантазією психолога, який використовує у своїй роботі теорію сімейних систем, а проте ці фантазії до певної міри добре пояснюють отримані результати і надають їм певної життєвості.

Від опису відмінностей в образах членів родин виборців перейдімо до останнього важливого завдання нашого дослідження – до визначення можливості прогнозування політичного вибору суб’єкта на основі образів членів родини. Для вирішення цього завдання ми застосували метод логістичного регресійного аналізу з покроковим відбором предикторів. У первинну модель як предиктори було закладено всі змінні, за якими виявлено статистично значущі розбіжності для двох груп виборців. Змінною-критерієм, тобто незалежною, є дихотомічна змінна – фактичне голосування (0 – за Порошенка; 1 – за Зеленського). Результати представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Прогнозування вибору Президента на основі образів членів родини за допомогою логістичної регресії

Параметр	Оцінка	Стандарт-на помилка	Стандарти-зована оцінка	Статисти-ка Вальда	<i>p</i>
<i>Модель 1</i>					
(Intercept)	-0,080	0,400	-0,080	0,040	0,842
<i>Модель 2 (McFadden R² = 0,451; Nagelkerke RI = 0,619; Tjur RI = 0,511; Cox & Snell RI = 0,464)</i>					
(Intercept)	16,644	6,912	0,072	5,798	0,016
Сила матері (загальний)	-0,504	0,208	-3,132	5,888	0,015
<i>Модель 3 (McFadden R² = 0,870; Nagelkerke RI = 0,934; Tjur RI = 0,880; Cox & Snell RI = 0,700)</i>					
(Intercept)	271,855	110699,982	21,578	6,031e-6	0,998
Сила матері (загальний)	-10,498	4257,692	-65,233	6,080e-6	0,998
Самостійний я	20,996	8515,383	39,801	6,080e-6	0,998
<i>Модель 4 (McFadden R² = 1; Nagelkerke RI = 1; Tjur RI = 1; Cox & Snell RI = 0,750)</i>					
(Intercept)	-11,156	492075,781	9,584	5,139e-10	1,000
Сила матері (загальний)	-8,865	10201,232	-55,085	7,552e-7	0,999
Самостійний я	34,633	38853,566	65,650	7,945e-7	0,999
Доброчливий сиблінг	28,204	73870,338	31,658	1,458e-7	1,000

Примітка: *p* – статистична значущість.

Отримано три моделі, які описують від 45,1% до 75% дисперсії залежної змінної. Хоча всі три моделі з нашими предикторами мають

цілком прийнятні значення коефіцієнтів детермінації, насправді лише модель 2 містить статистично значущий коефіцієнт для змінної-предиктора. Так, саме сила матері (загальна шкала) знижує ймовірність голосування за Зеленського і, навпаки, підвищує – за Порошенка.

Водночас модель 3 містить уже три змінні, які також видаються досить цікавими. Це: сила матері (загальна шкала), самостійний я і доброзичливий сиблінг. При цьому перший предиктор знижує ймовірність голосування за Зеленського, а другий і третій – підвищує. Ми не можемо інтерпретувати другий і третій коефіцієнти надто серйозно, адже вони не є значущими. А проте вони відкривають необхідність подальших досліджень на більших вибірках – можливо, саме недостатнім обсягом вибірки і поганим розподілом можна пояснити незначущість цих коефіцієнтів. Отже, якщо припустити значущість моделі 3, то можна висувати, що виборці Зеленського не хочуть підпадати під владу сильної матері, віддаючи перевагу власній самостійності та прагнучи вибудовувати доброзичливі стосунки із сиблінгами, тоді як для виборців Порошенка сила матері, навпаки, стає ключовою.

Але якими б цікавими не були міркування та припущення, наразі вимогам статистики відповідає тільки модель 2, і саме силу матері маємо розглядати як ключовий предиктор у прогнозуванні політичного вибору між Зеленським і Порошенком. Якщо цей показник розглядати більш глибоко, то можна дійти висновку, що виборці Зеленського більшою мірою орієнтовані на індивідуалізацію (диференціація у стосунках прихильності з матір'ю), а виборці Порошенка – на лояльність до цих стосунків прихильності. Визначення особливостей прихильності у виборців різних кандидатів також здається нам цікавим напрямом подальших досліджень з погляду розуміння взаємовідношень між особистим і політичним. Так чи інакше, побудована модель дає змогу досить якісно прогнозувати політичний вибір, що відкриває широкі перспективи для розвитку політичної сімейної психології.

Обмеження дослідження. Дослідження виконано на невеликій вибірці, учасники дослідження належать до юнацької вікової групи, а отже, відповідно, треба бути дуже обережними, коли йдеться про перенесення виявлених закономірностей на представників інших вікових груп і тим більше суспільство загалом.

Практична та соціальна значущість дослідження. Дослідження має практичну значущість, адже дає змогу краще зрозуміти психологію виборця та використати її (одразу чітко наголосимо!) не в політичних технологіях просування відповідного кандидата, хоча й таке макіавеллістичне використання, на жаль, можливе, а для розвитку демократичного світогляду та сприяння формуванню більш свідомого та

осмисленого політичного вибору. Адже осмислення механізму родинного політичного вибору відкриває значні можливості для конструктивної і свідомої політичної комунікації, зосереджує увагу суб'єкта на самопізнанні, а не на соціальних чварах. Соціальна значущість дослідження полягає у все більш чіткому розумінні того, що суспільство не тільки свідоме, а й певною мірою несвідоме система, і, мабуть, соціальне самопізнання сьогодні не менш, а можливо, і більш важливе, ніж соціальна дія.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Грунтуючись на здійсненому аналізі наявних досліджень щодо проблеми впливу родини на політичний вибір суб'єкта і на результатах нашого емпіричного дослідження визначення ролі образів членів родини в цьому виборі, можемо висувати таке:

– одним із важливих пластів та механізмів політичного вибору, поряд з індивідуальним, є також родинний політичний вибір, сутність якого полягає в тому, що суб'єкти схильні віддавати свої голоси за політиків, схожих на членів їхніх родин;

– для виборців Зеленського важливими є образи енергійного батька, чуйної матері, доброзичливого і самостійного сиблінга; їм властиве сприйняття самого себе як сильного, чуйного, чесного, самостійного; вони загалом більш позитивно оцінюють себе; виражений его-стан – дорослий;

– виборці Порошенка керуються образом сильної, незалежної, енергійної та впевненої матері, сиблінг постає як метушливий, виражений его-стан – контролюючий батько;

– ключовим предиктором політичного вибору, який дає змогу прогнозувати голосування за Зеленського або Порошенка, є образ сильної матері. Якщо респондент сприймає власну матір як сильну, то ймовірність його голосування за Зеленського знижується.

Перспективи подальших досліджень полягають у перевірці виявлених закономірностей на більших вибірках і зокрема на представниках інших вікових груп; у вивченні моделей родини у виборців, які голосують за різних кандидатів; у введенні до розгляду інших сімейних чинників, наприклад типу прихильності, а також у перевірці впливу родинних образів на формування політичних атитюдів суб'єктів.

Список використаних джерел

Дроздова, М. (2010). *Механізми відтворення батьківських образів в уявленнях молоді про політичних лідерів*. (Дис. канд. психол. наук). Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, Чернігів

Зімовін, О. (2019). Предиктори та виміри соціальної близькості. *Psychological Journal*, 5 (11), 309–328.

Штойко, Я. (2013). Зв'язок образів батьків і політичної еліти зі ставленням до політичного вибору у молоді. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*, (52), 233–238.

Bollas, C. (2017). *The Shadow of the Object: Psychoanalysis of the Unthought Known*. Routledge. doi: 10.4324/9781315437613

Brown, J., & Christensen, D. (1999). *Family Therapy : Theory and Practice* (2nd ed.). Pacific Grove: Brooks/Cole Pub.

Cesarini, D., Johannesson, M., & Oskarsson, S. (2014). Pre-Birth Factors, Post-Birth Factors, and Voting: Evidence from Swedish Adoption Data. *American Political Science Review*, 108(1), 71–87. doi:10.1017/S0003055413000592

Gidengil, E., Lahtinen, H., Wass, H., & Erola, J. (2020). From Generation to Generation: The Role of Grandparents in the Intergenerational Transmission of (Non-)Voting. *Political Research Quarterly*. doi: 10.1177/1065912920971715

Gidengil, E., Wass, H., & Valaste, M. (2016). Political Socialization and Voting: The Parent–Child Link in Turnout. *Political Research Quarterly*, 69 (2), 373–383. doi: 10.1177/1065912916640900

Hess, R.D., Torney, J.V. & Valsiner, J. (2006). *The Development of Political Attitudes in Children* (1st ed.). Routledge. doi: 10.4324/9781315131726

Iqbal, Y. W., Shabir G. (2019) Influence of Interpersonal Communication Sources on Voting Behaviour of Youth. *Global Social Sciences Review*, 4 (2), 202–208.

Johnson, T., Dawes, C.T. (2016) Do Parents' Life Experiences Affect the Political and Civic Participation of Their Children? The Case of Draft-Induced Military Service. *Political Behavior*, 38, 793–816. doi: 10.1007/s11109-016-9334-z

Oswald, A. J., Powdthavee N. (2010) Daughters and Left-Wing Voting. *The Review of Economics and Statistics*, 92 (2), 213–227. doi: 10.1162/rest.2010.11436

Smith, J. M (1964). Group Selection and Kin Selection. *Nature*, 201 (4924), 1145–1147. doi:10.1038/2011145a0

Stalsburg, B. (2010). Voting For Mom: The Political Consequences of Being a Parent for Male and Female Candidates. *Politics & Gender*, 6(3), 373–404. doi:10.1017/S1743923X10000309

References

Bollas, C. (2017). *The Shadow of the Object: Psychoanalysis of the Unthought Known*. Routledge. doi: 10.4324/9781315437613 (in English)

Brown, J., & Christensen, D. (1999). *Family Therapy : Theory and Practice* (2nd ed.). Pacific Grove: Brooks/Cole Pub. (in English)

Cesarini, D., Johannesson, M., & Oskarsson, S. (2014). Pre-Birth Factors, Post-Birth Factors, and Voting: Evidence from Swedish Adoption Data. *American Political Science Review*, 108(1), 71–87. doi:10.1017/S0003055413000592 (in English)

Drozdova, M. (2010) *Mekhanizmy vidtvorennia batkivskykh obraziv v uyavlenniakh molodi pro politychnykh lideriv* [Mechanisms of Reproduction of Parental Images in the Ideas of Young People about Political Leaders]. (Candidate's thesis). Chernihivskiyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni T. H. Shevchenka. Chernihiv. (in Ukrainian)

Gidengil, E., Lahtinen, H., Wass, H., & Erola, J. (2020). From Generation to Generation: The Role of Grandparents in the Intergenerational Transmission of (Non-)Voting. *Political Research Quarterly*. doi: 10.1177/1065912920971715 (in English)

Gidengil, E., Wass, H., & Valaste, M. (2016). Political Socialization and Voting: The Parent–Child Link in Turnout. *Political Research Quarterly*, 69 (2), 373–383. doi: 10.1177/1065912916640900 (in English)

Hess, R.D., Torney, J.V. & Valsiner, J. (2006). *The Development of Political Attitudes in Children* (1st ed.). Routledge. doi: 10.4324/9781315131726 (in English)

Iqbal, Y. W., Shabir G. (2019) Influence of Interpersonal Communication Sources on Voting Behaviour of Youth. *Global Social Sciences Review*, 4 (2), 202–208. (in English)

Johnson, T., Dawes, C.T. (2016) Do Parents' Life Experiences Affect the Political and Civic Participation of Their Children? The Case of Draft-Induced Military Service. *Political Behavior*, 38, 793–816. doi: 10.1007/s11109-016-9334-z (in English)

Oswald, A. J., Powdthavee N. (2010) Daughters and Left-Wing Voting. *The Review of Economics and Statistics*, 92 (2), 213–227. doi: 10.1162/rest.2010.11436 (in English)

Shtoyko, YA. (2013). Zv'язok obraziv batkiv i politychnoi elity zi stavlenniam do politychnoho vyboru u molodi [The Connection Between the Images of Parents and the Political Elite and the Attitude to Political Choices among Young People]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Psykholohiia*, (52), 233–238. (in Ukrainian)

Smith, J. M (1964). Group Selection and Kin Selection. *Nature*, 201 (4924), 1145–1147. doi:10.1038/2011145a0 (in English)

Stalsburg, B. (2010). Voting For Mom: The Political Consequences of Being a Parent for Male and Female Candidates. *Politics & Gender*, 6(3), 373–404. doi:10.1017/S1743923X10000309 (in English)

Zimovin, O. (2019). Predyktory ta vymiry sotsialnoi blyzkosti [Predictors and Dimensions of Social Proximity]. *Psychological Journal*, 5(11), 309–328. (in Ukrainian)